

Φύλη μαθήτρια – φύλε μαθητή

Το βιβλίο αποτελεί βοήθημα στο σχολικό εγχειρίδιο *Ηροδότου Ιστορίες* για την Α' Γυμνασίου. Η συγγραφή του συγκεκριμένου βοηθήματος έγινε με γνώμονα τους διδακτικούς στόχους του μαθήματος αλλά και τον χρόνο που διατίθεται για τη διδασκαλία του.

Κάθε ενότητα περιλαμβάνει:

- συνοπτική παρουσίασή της
- περιληπτική απόδοση
- ερμηνεία λέξεων ή φράσεων που ενδέχεται να προκαλέσουν δυσκολίες στην κατανόηση του κειμένου
- πραγματολογικά στοιχεία
- ερμηνευτικός σχολιασμός (σημειώνουμε πως ο σχολιασμός καλύπτει και τις ερωτήσεις που υπάρχουν σε ορισμένα σχόλια του σχολικού βιβλίου)
- αξιολόγηση του Ηροδότου ως ιστορικού και ως αφηγητή
- ηθογράφιση των βασικών προσώπων
- απαντήσεις στις ερωτήσεις και τις διαθεματικές εργασίες του σχολικού βιβλίου
- συμπληρωματικές ερωτήσεις, σε ορισμένες από τις οποίες γίνεται και συσχετισμός με παράλληλα κείμενα.

Επίσης προτείνονται κάποια κριτήρια αξιολόγησης. Στις συμπληρωματικές ερωτήσεις και στα κριτήρια αξιολόγησης έχει αξιοποιηθεί και σχετικό υλικό από το *Βιβλίο του Εκπαιδευτικού*. Οι απαντήσεις και των δύο δίνονται στο τέλος του σχολικού βιβλίου.

Θεώνη Ντρονία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΒΙΒΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Ενότητα 1η: Προοίμιο (I 1-5, 6)	25
Ενότητα 2η: Κροίσος και Σόλων (I 29-33).....	43
<i>1ο Κριτήριο Αξιολόγησης</i>	60
Η νουβέλα του Άδραστου (I 34-45)	62
Ενότητα 3η: Κροίσος και Κύρος (I 86-91).....	71
ΒΙΒΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Ενότητα 4η: Η χώρα και ο Νείλος (II 3-5, 12, 19-22).....	91
Ενότητα 5η: «Θωμάσια» και νόμοι των Αιγυπτίων (II 35-37, 42, 50, 65, 68, 84, 86, 99).....	103
Ενότητα 6η: Μνημεία της Αιγύπτου (II 124-125, 148).....	114
ΒΙΒΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Ενότητα 7η: Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη (III 39-44).....	127
<i>2ο Κριτήριο Αξιολόγησης</i>	144
Ενότητα 8η: Πολιτεύματα (III 80-83)	146
ΒΙΒΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
Ενότητα 9η: (α) Ο χάρτης του Εκαταίου (IV 36) – Ο πρώτος περίπλους της Αφρικής (IV 42)	159
ΒΙΒΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
Ενότητα 9η: (β) Η καταγωγή των Μακεδόνων – Η Ιωνική επανάσταση.....	161
ΒΙΒΑΙΟ ΕΚΤΟ	
Ενότητα 10η: Πριν από τη μάχη του Μαραθώνα (VI 103, 105-107).....	165
Ενότητα 11η: Η μάχη του Μαραθώνα (VI 109-114, 117, 120).....	173
ΒΙΒΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	
Ενότητα 12η: Διάλογος Ξέρξη-Δημάρατου (VII 101-104, 105).....	191

<i>3ο Κριτήριο Αξιολόγησης</i>	208
Ενότητα 13η: Η μάχη των Θερμοπυλών (VII 206, 208, 209-213, 215, 219, 223-226, 228, 238)	210
<i>4ο Κριτήριο Αξιολόγησης</i>	236
ΒΙΒΑΙΟ ΟΓΔΩΟ	
Ενότητα 14η: Πριν από τη ναυμαχία (VIII 51, 53-55, 59-60, 79)	239
Ενότητα 15η: Η ναυμαχία της Σαλαμίνας (VIII 83-84, 86-89, 98-99).....	257
<i>5ο Κριτήριο Αξιολόγησης</i>	272
Ενότητα 16η: Μετά τη ναυμαχία – Το φρόνημα των Αθηναίων (VIII 121, 123-125, 143-144)	274
ΒΙΒΑΙΟ ΕΝΑΤΟ	
Ενότητα 17η: Η μάχη των Πλαταιών – Το τέλος της <i>Ίστορίας</i> (IX 61-64, 80-81)	289
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	309

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

1. Πότε και πού γεννήθηκε ο Ηρόδοτος; Τι γνωρίζουμε για την οικογένειά του;

Ο Ηρόδοτος γεννήθηκε γύρω στο 485/484 π.Χ. στην Αλικαρνασσό, δωρική αποικία στα Ν.Δ. παράλια της Μικράς Ασίας, στην περιοχή που ονομαζόταν Καρία, απέναντι από την Κω. Οι κάτοικοι της Αλικαρνασσού είχαν αναπτύξει πολλές σχέσεις με τους ντόπιους Κάρες. Η οικογένεια του Ηρόδοτου ανήκε στις «επιφανείς» οικογένειες της πόλης. Το όνομα του πατέρα του, Λύξος, και του θείου του, Πανύασης, δείχνουν καρική καταγωγή, ενώ το όνομα της μητέρας του, Δρουά, και του αδερφού του, Θεόδωρος, ελληνική. Το γνωστότερο πρόσωπο της οικογένειάς του ήταν ο θείος του Πανύασης, επικός ποιητής και χρησμολόγος («τερατολόγος»).

2. Πότε και για ποιον λόγο ο Ηρόδοτος κατέφυγε στη Σάμο; Πόσο καιρό παρέμεινε εκεί;

Λίγο πριν τα είκοσι χρόνια του ο Ηρόδοτος κατέφυγε στη Σάμο. Εκείνη την εποχή την εξουσία στην Αλικαρνασσό είχε ο ντόπιος τύραννος Λύγδαμης, εγγονός της βασίλισσας Αρτεμισίας, ο οποίος ήταν άνθρωπος του Πέρση βασιλιά και υποτελής του. Ο Ηρόδοτος λοιπόν αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Αλικαρνασσό για να σωθεί και να βρει καταφύγιο στη Σάμο μετά τη συμμετοχή του θείου του Πανύαση σε εξέγερση, στην οποία και σκοτώθηκε. Ο Ηρόδοτος έμεινε στη Σάμο μάλλον μέχρι το 455/454 π.Χ., οπότε και επέστρεψε για λίγο στην Αλικαρνασσό, όταν πια η τυραννία είχε καταργηθεί.

3. Πότε ήρθε και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα ο Ηρόδοτος;

Ο Ηρόδοτος εγκαταστάθηκε στην Αθήνα γύρω στη δεκαετία 440/450 π.Χ. Από εδώ

έφυγε το 444 π.Χ. μαζί με τον σοφιστή Πρωταγόρα για να πάρει μέρος στην ίδρυση της αποικίας των Θουρίων στην Κάτω Ιταλία.

4. Τι γνωρίζουμε για το τέλος του Ηροδότου;

Για το τέλος του ιστορικού υπάρχουν διάφορες παραδόσεις: η μία αναφέρει ότι έζησε ως το τέλος της ζωής του (στα τέλη περίπου της δεκαετίας 430-420 π.Χ.) στους Θουρίους γράφοντας την *Ίστορίην* του, ενώ σύμφωνα με άλλη παράδοση επέστρεψε στην Αθήνα, όπου και πέθανε. Μια άλλη εκδοχή που αναφέρει πως πέθανε στη Μακεδονία δεν φαίνεται πιθανή.

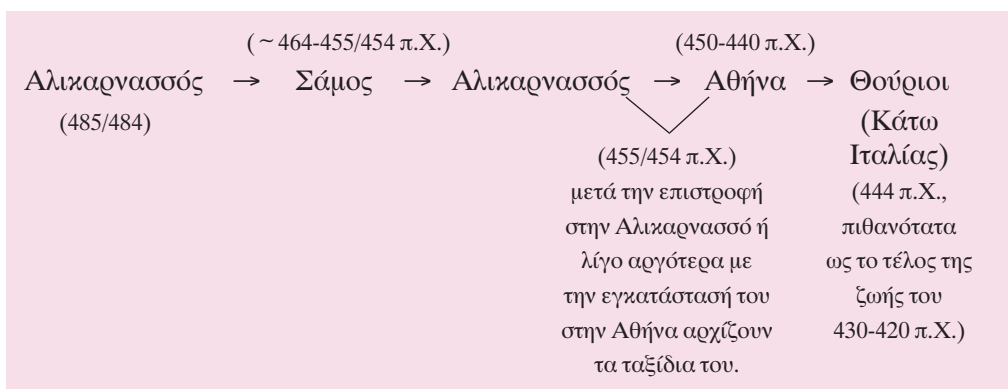
ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

5. Τι γνωρίζετε για τα ταξίδια που πραγματοποίησε ο Ηρόδοτος;

Ο Ηρόδοτος ήταν ένας από τους πιο πολυταξιδεμένους αρχαίους συγγραφείς, καθώς επισκέφθηκε όλο σχεδόν τον γνωστό (στους Έλληνες) κόσμο εκείνης της εποχής. Δεν μπορούμε όμως να γνωρίζουμε με ακρίβεια πού πήγε και πότε. Από το έργο του έχουμε πληροφορίες ότι ταξίδεψε:

- στον Εύξεινο Πόντο, στην Κολχίδα, στην Ολβία (τη σημερινή Οδησσό), στην Κριμαία και στην Αζοφική θάλασσα – ίσως στα παράλια της Θράκης και της Μακεδονίας·
- στην Περσία, στην Εγγύς και Μέση Ανατολή και στην Αίγυπτο.
- στην Κάτω Ιταλία, στη Σικελία και στην Κυρηναϊκή.

Επίσης επισκέφτηκε την Αθήνα, σταθμό στα ταξίδια του, όπου και παρέμεινε για κάποιο διάστημα, και άλλες πόλεις της μητροπολιτικής Ελλάδας.

6. Τι γνωρίζετε για την εποχή όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Ηρόδοτος;

Όταν γεννήθηκε στην Αλικαρνασσό ο Ηρόδοτος δεν είχε τελειώσει ακόμα η σύγκρουση Ελλήνων-Περσών στην οποία πήρε μέρος και η βασίλισσα της Αλικαρνασσού, η Αρτεμισία, η οποία συμμετείχε με τα πλοία της στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, στο πλευρό του Ξέρξη. Την Αρτεμισία διαδέχτηκε στη συνέχεια ο εγγονός της Λύγδαμης, που κυβέρνησε ως τύραννος και που εξαιτίας του σκοτώθηκε ο θεός του Ηροδότου Πανύασης, ενώ ο ίδιος κατέφυγε στη Σάμο για να σωθεί. Έτσι από νωρίς ο Ηρόδοτος έμαθε την αξία της ελευθερίας και ένιωσε το βάρος της τυραννίας.

7. Ποιες επιδράσεις (ονομαστικά) καθοριστικές για τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του και του έργου του δέχτηκε ο Ηρόδοτος;

Οι παράγοντες που είχαν καθοριστική επίδραση στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς και του έργου του ιστορικού είναι:

- Ο θεός του Πανύασης, επικός ποιητής και χρησμολόγος, που επηρέασε καθοριστικά τη μόρφωση και τις πολιτικές ιδέες του ιστορικού.
- Η επαφή με το ιωνικό πνεύμα αρχικά στη γενέτειρά του την Αλικαρνασσό κι αργότερα στη Σάμο, όπου συμπληρώθηκε η ιωνική του παιδεία.
- Τα ταξίδια του που τον πλούτισαν σε γνώσεις και εμπειρία, ενώ συγχρόνως του πρόσφεραν υλικό για το έργο του.
- Η επίσκεψη και η παραμονή του για κάποιο διάστημα στην Αθήνα, σε μια εποχή όπου η πόλη βρισκόταν στον χρυσό αιώνα της και ήταν το πνευματικό κέντρο της Ελλάδας.

8. Ποια επίδραση άσκησε στον νεαρό Ηρόδοτο ο θεός του Πανύασης;

Ο θεός του Ηροδότου Πανύασης ήταν επικός ποιητής και «τερατολόγος», δηλαδή χρησμολόγος, μάντης, και επηρέασε καθοριστικά τον ιστορικό ως προς τη μόρφωσή του και τις πολιτικές του ιδέες. Έτσι, ο Ηρόδοτος, όπως φαίνεται στο έργο του, γνωρίζει πολύ καλά τα ομηρικά έπη και είναι φανερό η άριστη γνώση της επικής ποίησης, δίνει ιδιαίτερη σημασία στον μυθικό ήρωα Ηρακλή και στους απογόνους του (ο Πανύασης είχε γράψει ανάμεσα στα άλλα και ένα έργο για τον Ηρακλή) και δείχνει μεγάλο σεβασμό στους χρησμούς, τους οποίους συχνά παραθέτει στο έργο του. Ο θεός του επίσης, ο οποίος συμμετείχε και σκοτώθηκε σε εξέγερση κατά του τυράννου Λύγδαμη, πρέπει να επηρέασε τον Ηρόδοτο και στη διαμόρφωση των πολιτικών του θέσεων κατά της τυραννίας και στην αναγνώριση της αξίας της ελευθερίας.

9. Πώς ήρθε σε επαφή ο Ηρόδοτος με το ιωνικό πνεύμα και πώς αυτό επηρέασε τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και του έργου του;

Ο Ηρόδοτος ήρθε αρχικά σε επαφή με το ιωνικό πνεύμα στη γενέτειρά του την Αλικαρνασσό, η οποία μπορεί να ήταν δωρική αποικία, όμως ανήκε στη σφαιρα επιρροής της Ιωνίας. Η ιωνική του παιδεία, που είναι εμφανής στη γνώση της ιωνικής διαλέκτου, στον ορθολογισμό και στον εμπειρισμό του, συμπληρώθηκε και εδραιώθηκε κατά την παραμονή του στη Σάμο, όπου ήρθε σε στενότερη επαφή με το ιωνικό πνεύμα. Εκεί επίσης καλλιεργήθηκε η αγάπη του για τα ταξίδια και οξύνθηκε το φιλοπερίεργο πνεύμα του. Ο Ηρόδοτος εντυπωσιάστηκε μάλιστα από τα μεγάλα έργα με τα οποία είχε κοσμήσει τη Σάμο ο τύραννος Πολυκράτης και παρατηρώντας τα έμαθε να προσέχει τις λεπτομέρειες, να σημειώνει διαστάσεις, να περιγράφει με ακρίβεια.

10. Πώς επηρέασαν τα ταξίδια τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του Ηροδότου και του έργου του;

Ο Ηρόδοτος, όπως ο ίδιος αναφέρει στο έργο του, στράφηκε στα ταξίδια *θεωρίας είνεκεν*, δηλαδή για μόρφωση. Και πράγματι μέσα από τα ταξίδια του κατάφερε να πλουτίσει σε γνώσεις και εμπειρία. Γνώρισε τόπους και λαούς, θαυμαστά μνημεία, ήθη και έθιμα παράδοξα. Με την περιέργεια που τον διέκρινε ρωτούσε συνεχώς για καθετί που του έκανε εντύπωση, μετρούσε τις διαστάσεις των οικοδομημάτων και κρατούσε σημειώσεις. Έτσι απέκτησε τεράστια εμπειρία και συγκέντρωσε πολύτιμο υλικό, που μας το παρέδωσε στο έργο του.

11. Ποιες δυσκολίες αντιμετώπιζε ο Ηρόδοτος στα ταξίδια του;

Γενικά την εποχή εκείνη τα ταξίδια ήταν δύσκολα. Επιπλέον ο ιστορικός δεν εξασφάλιζε πάντα την άδεια να επισκεφτεί όποια μέρη ήθελε σε μια χώρα και δεν γνώριζε ξένες γλώσσες, οπότε ήταν αναγκασμένος να χρησιμοποιεί διερμηνέα.

12. Ποια επίδραση άσκησε στον Ηρόδοτο η παραμονή του στην Αθήνα;

Ιδιαίτερα αποφασιστική ήταν η επίδραση που άσκησε στον ιστορικό η Αθήνα της εποχής του Περικλή. Η πόλη βρισκόταν τότε στον χρυσό αιώνα της και ήταν κέντρο μεγάλης πνευματικής κίνησης, μητρόπολη του ελληνισμού, πραγματικό σχολείο της Ελλάδας. Εκεί ο Ηρόδοτος συμπλήρωσε τη μόρφωσή του και γνωρίστηκε με έξοχες πνευματικές προσωπικότητες.

Ανέπτυξε επίσης φιλικούς δεσμούς με τον Σοφοκλή, που τον επηρέασε στο έργο

του αλλά και επηρεάστηκε από αυτόν, με τον Πρωταγόρα και τον Περικλή. Μαζί με τον Πρωταγόρα μάλιστα συμμετείχε στην ίδρυση της αποικίας των Θουρίων στην Κάτω Ιταλία, όπου γνώρισε και τη διδασκαλία των Πυθαγορείων (με την οποία είχε έρθει σε επαφή από τον καιρό της Σάμου). Στην Αθήνα γνωρίστηκε καλύτερα και με την ιπποκρατική σχολή που άκμαζε στην Κω και στην Κνίδα. Ίσως σ' αυτό οφείλεται το ενδιαφέρον του για τις ιατρικές ιδέες, που είναι φανερό στο έργο του.

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΛΟΓΟΓΡΑΦΟΙ

13. Πού εντοπίζονται οι απαρχές της ελληνικής ιστοριογραφίας, ποιοι είναι οι πρόδρομοί της και ποιος ήταν ο αξιολογότερος εκπρόσωπός τους;

Η ελληνική ιστοριογραφία δεν γεννήθηκε «εκ του μηδενός» και δεν έφτασε μεμιάς στην αυστηρά επιστημονική της μορφή. Πριν αρχίσει ο Ηρόδοτος να συγγράφει την *Ιστορίην* του, υπήρχε ήδη μια ιστοριογραφική παράδοση, την οποία ο ιστορικός γνώριζε. Θα πρέπει να αναφέρουμε όμως πως και πριν από την παράδοση αυτή τα **πρώτα σπέρματα ιστορικότητας** βρίσκονται στα ομηρικά έπη μέσα στα οποία μπορούν να εντοπιστούν ιστορικά γεγονότα, αλλά καλυμμένα κάτω από τους μύθους. Επιπλέον ο πεζός λόγος, στον οποίο ανήκει και η ιστοριογραφία, αναπτύχθηκε μετά τον ποιητικό, καθώς προϋπέθετε αναπτυγμένο σύστημα γραφής.

Τρία είναι τα κύρια είδη του πεζού λόγου στην αρχαία ελληνική γραμματεία: η φιλοσοφία, η ρητορική και η ιστοριογραφία.

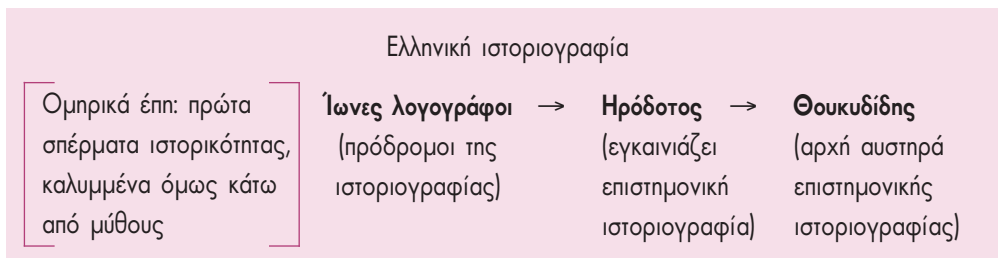
Οι πρώτοι λοιπόν ιστοριογράφοι, οι **πρόδρομοι** της ελληνικής ιστοριογραφίας, ήταν οι *λογογράφοι*: ονομάζονταν έτσι γιατί έγραφαν σε πεζό λόγο (ο πεζός λόγος ονομαζόταν *λόγος* σε αντιδιαστολή με τον ποιητικό, που ονομαζόταν *έπος*). Τα έργα τους βέβαια δεν είναι ακριβώς ιστορικά. Είναι περιγραφές ταξιδιών με περιεχόμενο εθνογραφικό, γεωγραφικό και ιστορικό. Οι πρώτοι *λογογράφοι* εμφανίστηκαν στην Ιωνία, γιατί εκεί η κοινωνία είχε προοδεύσει: είχε αναπτυχθεί το κριτικό και ερευνητικό πνεύμα που προσπαθούσε να απαλλαγεί από την κυριαρχία του μύθου και να καταλάβει τον κόσμο με τη λογική, να ερμηνεύσει το παρελθόν και να διατηρήσει στη μνήμη ό,τι αξίζει από αυτό. Επομένως είχαν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί η ιστοριογραφία.

Η ιστοριογραφία λοιπόν γεννήθηκε στην Ιωνία και η γλώσσα της είναι η ιωνική· ακόμα και η λέξη «ιστορία» (*ιστορίη*), που σημαίνει έρευνα, γνώση, πρωτοεμφανίστηκε στην Ιωνία.

Ο αρχαιότερος λογογράφος είναι ο Κάδμος από τη Μίλητο, που έζησε κάπου στον 6ο αι. π.Χ., αλλά ο πιο αξιόλογος είναι ο Εκαταίος ο Μιλήσιος (μέσα 6ου αι. π.Χ.), που πρόσφερε πολλά στην έρευνα των πηγών και στο σύστημα χρονολόγησης με γενιές (κάθε γενιά ισοδυναμεί με 40 χρόνια). Από τους άλλους λογογράφους έχουν σωθεί λίγα αποσπάσματα, κάποιοι τίτλοι και ονόματα (Ξάνθος ο Λυδός, Χάρων ο Λαμψακηγός, Διονύσιος ο Μιλήσιος, Φερεκύδης ο Αθηναίος). Κι αυτοί όμως θεωρείται πως συνέβαλαν στην εξέλιξη της ιστοριογραφίας.

14. Ποια η σχέση του Ηροδότου με τους Έλληνες λογογράφους;

Ο Ηρόδοτος γνωρίζει την παράδοση που είχαν δημιουργήσει οι Έλληνες λογογράφοι. Ιδιαίτερα μάλιστα επηρεάστηκε από το έργο του Εκαταίου του Μιλήσιου, του οποίου πολλές πληροφορίες χρησιμοποίησε (ωστόσο οι επιδράσεις που δέχτηκε από τον Εκαταίο δεν εμποδίζουν τον ιστορικό να τον επικρίνει σε διάφορα σημεία).

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

15. Ποιος είναι ο τίτλος του έργου του Ηροδότου;

Ο Ηρόδοτος δεν έδωσε τίτλο στο έργο του, αλλά στο προοίμιό του χρησιμοποιεί τον χαρακτηρισμό *Ἱστορίης ἀπόδεξις* (= η έκθεση των ερευνών), που κατά κάποιον τρόπο μπορούμε να πούμε πως λειτουργεί σαν τίτλος. Οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι ονόμασαν το έργο του *Ἱεροδότου Μοῦσαι*, το χώρισαν σε εννέα βιβλία και έδωσαν σε καθένα το όνομα μιας μούσας.

16. Τι περιλαμβάνει το έργο του Ηροδότου και ποιο είναι το κεντρικό θέμα και ο κύριος άξονάς του;

Κεντρικό θέμα και κύριος άξονας του έργου του είναι οι πόλεμοι Ελλήνων-Περσών, που αρχίζουν το 494 π.Χ. με την κατάπνιξη της Ιωνικής Επανάστασης και τελειώνουν το 479 π.Χ. με την κατάληψη του περσικού φρουρίου της Σηστού από τους

Έλληνες. Ο Ηρόδοτος πιστεύει πως η σύγκρουση αυτή (Ελλήνων-Περσών) μπορεί να κατανοηθεί και να ερμηνευτεί μόνο στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης των δύο κόσμων που αντιπροσωπεύουν οι αντιμαχόμενοι, δηλαδή Ευρώπης-Ασίας, και γι' αυτό εντάσσει τη σύγκρουση σ' αυτό το πλαίσιο. Έτσι, αρχίζει την εξιστόρησή του από το 560 π.Χ., όταν ο βασιλιάς της Λυδίας Κροίσος υποτάσσει τις ελληνικές πόλεις της Ιωνίας, εγκαινιάζοντας τη σύγκρουση Ασίας-Ευρώπης. Με τη σειρά του ο Κροίσος θα υποταγεί στον Πέρση βασιλιά Κύρο, που εφαρμόζει επεκτατική πολιτική. Ο Ηρόδοτος οργανώνει το υλικό του κατά τη διαδοχή των Περσών βασιλέων (Κύρος, Καμβύσης, Δαρείος, Ξέρξης) παρακολουθώντας τις κατακτήσεις τους. Πριν από κάθε κατάκτηση όμως μας μιλάει για τους λαούς που υποτάσσουν οι Πέρσες βασιλείς (π.χ. στο πέμπτο βιβλίο όπου το θέμα είναι η Ιωνική Επανάσταση περιλαμβάνονται πολλές αφηγήσεις για γειτονικούς λαούς και χώρες, όπως τη Φρυγία, την Καρία, τον Ελλήσποντο, την Κύπρο). Οι αφηγήσεις αυτές ονομάζονται **παρεκβάσεις** (ή *παρενθήκες*: οι όροι ανήκουν στον Ηρόδοτο), γιατί βγάζουν τον ιστορικό από τον βασικό άξονα του έργου δίνοντάς μας συναρπαστικές ιστορίες, στοιχεία, πολύτιμα πολλές φορές, για πολλούς λαούς, για τα ήθη και τα έθιμά τους, για την ιστορία τους, τη χώρα και τα μνημεία του πολιτισμού τους. Άλλοτε πάλι οι παρεκβάσεις αφορούν ιστορίες δραματικές ή ευτράπελες προσώπων που η συμβολή τους στην εξέλιξη των γεγονότων υπήρξε καθοριστική.

Επομένως το έργο του Ηροδότου περιλαμβάνει ένα ποικίλο υλικό, που κεντρικό του θέμα και κύριος άξονάς του είναι η ελληνοπερσική σύγκρουση, η οποία εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της αντιπαράθεσης Ευρώπης-Ασίας.

17. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του έργου του Ηροδότου και πώς δικαιολογούνται αυτά;

Δύο είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του έργου του Ηροδότου:

- α. δεν ακολουθεί αυστηρά το βασικό θέμα του, αλλά κάνει *παρεκβάσεις* (ή *παρενθήκες*) που μόνο έμμεσα συνδέονται μ' αυτό·
- β. το υλικό της *Ιστορίας* του δεν είναι μόνο ιστορικό (αλλά και γεωγραφικό, εθνολογικό, λαογραφικό, λογοτεχνικό).

Τα βασικά αυτά χαρακτηριστικά δικαιολογούνται από την επίδραση των ομηρικών επών (που την εποχή εκείνη αποτελούσαν τη μήτρα όλων των πνευματικών έργων των Ελλήνων) και την επίδραση από το ιωνικό πνεύμα και το έργο των Ιώνων *λογογράφων*, κυρίως μάλιστα του Εκαταίου.¹

¹. Κοντά στα παραπάνω θα μπορούσαμε να προσθέσουμε και τις απαιτήσεις του κοινού για το οποίο έγραφε ο Ηρόδοτος αλλά και τον χαρακτήρα του ιστορικού (φιλοπερίεργο πνεύμα).

18. Σε ποια είδη διακρίνονται οι παρεκβάσεις που συναντάμε στο έργο του Ηροδότου;

Οι παρεκβάσεις στο έργο του Ηροδότου είναι δύο ειδών:

- α. αυτές που έχουν **περιεχόμενο γεωγραφικό, εθνογραφικό και λαογραφικό** (ονομάζονται *λόγοι*).
- β. αυτές που έχουν λογοτεχνικό χαρακτήρα και αφορούν **ιστορίες**, συνήθως δραματικές ή άλλοτε ευτράπελες (*νουβέλες, ανέκδοτα*: πολλές από τις ιστορίες αυτές είναι πραγματικά λογοτεχνικά αριστουργήματα), **αγορεύσεις ή διαλόγους** σημαντικών για την εξέλιξη των γεγονότων προσώπων.

ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

19. Ποια ήταν η απήχηση του έργου του Ηροδότου και κατά πόσο είναι δικαιολογημένος ο χαρακτηρισμός «πατέρας της ιστορίας» που του απέδωσε ο Ρωμαίος ρήτορας Κικέρων;

Το έργο του Ηροδότου σώθηκε ολόκληρο, αλλά δεν γνώρισε τη μεγάλη διάδοση που είχαν άλλα έργα. Αντίθετα, επικρίθηκε συχνά ήδη από την αρχαιότητα και αμφισβητήθηκε η αξιοπιστία του. Ο Πλούταρχος, για παράδειγμα, από τη Θήβα έγραψε ολόκληρο βιβλίο για την «κακοήθεια» του Ηροδότου, επειδή στο έργο του αποδοκιμάζει τις πόλεις που έσπευσαν να πάρουν το μέρος των Περσών και πρώτα πρώτα τη Θήβα. Αλλά και στη νεότερη εποχή, ιδίως τον 19ο αι., ορισμένοι μελετητές υποστήριξαν πως η πολυμορφία του έργου του δεν επιτρέπει να τον χαρακτηρίσουμε ιστορικό. Επιπλέον, επειδή κάποια από τα γραφόμενά του φαίνονταν απίστευτα, θεώρησαν πως είναι «παραμυθιάς» και όχι ιστορικός.

Ωστόσο η αρχαιολογική και ιστορική έρευνα απέδειξε πως ο Ηρόδοτος είχε δίκιο σε πολλές περιπτώσεις που θεωρήθηκε πως έγραφε «παραμύθια». Βέβαια, στο έργο του υπάρχουν ανακρίβειες και λάθη, αλλά τα περισσότερα είναι δικαιολογημένα, αν σκεφτούμε πως αναφέρεται σε μακρινές χώρες, για τις οποίες δεν είχε πάντοτε γραπτές πηγές και δεν ήξερε τη γλώσσα τους (οπότε βασιζόταν στους διερμηνείς). Δικαιολογημένα, λοιπόν, ο Ρωμαίος ρήτορας Κικέρωνας τον χαρακτήρισε «πατέρα της ιστορίας», αφού ήταν ο πρώτος που κατανόησε την αξία της ιστορίας για τον άνθρωπο και διέσωσε στην ανθρώπινη μνήμη γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας. Σήμερα μάλιστα που η ιστορία συμπεριλαμβάνει και την καθημερινή ζωή του ανθρώπου, το έργο του Ηροδότου είναι πολύ πιο «σύγχρονο» από ό,τι το έργο άλλων ιστορικών.

20. Ποιες βασικές αντιλήψεις, ιδέες, αξίες βρίσκουμε στο έργο του Ηροδότου;

Βασικές **αντιλήψεις** ή **ιδέες** στο έργο του Ηροδότου είναι:

- η αντίληψη ότι η παραβίαση του **μέτρου** (η «υπερβολή», **κόρος**) οδηγεί στην **ύβρη** (αλαζονεία, υπέρβαση μέτρου), με αποτέλεσμα να προκαλείται η οργή του θεού (**νέμεση**) και να επέρχεται η καταστροφή (**άτη**), η τιμωρία του υβριστή (**τίση**): στην εκδήλωση της ύβρης βέβαια δεν συναντάμε πάντα όλα αυτά τα στάδια ούτε σταθερά με τη σειρά αυτή (π.χ. η άτη μπορεί να είναι η τύφλωση ή η καταστροφή του υβριστή – η νέμεση μπορεί να δηλώνει τη θεϊκή οργή ή την τιμωρία του υβριστή).
- η αντίληψη ότι το **θείο φθονεί** την ανθρώπινη ευτυχία, ιδιαίτερα μάλιστα όταν ο ευτυχισμένος άνθρωπος υπερηφανεύεται γι' αυτή.
- η αντίληψη πως τα **ανθρώπινα πράγματα παρουσιάζουν αστάθεια**: κανείς, ούτε άνθρωπος ούτε λαός, δεν μπορεί να είναι ευτυχισμένος για πάντα· εδώ εντάσσεται και η **κυκλική αντίληψη** της ιστορίας και της ανθρώπινης μοίρας, σύμφωνα με την οποία η πορεία καθενός διαγράφει την καμπύλη που ακολουθεί το τόξο, γράφοντας σχηματικά έναν κύκλο.

Βασικές **αξίες** που προβάλλονται στο έργο του Ηροδότου είναι:

- το **μέτρο** (αξία ελληνική που αντιδιαστέλλεται στην ανατολίτικη υπερβολή και αναδεικνύεται ρυθμιστής των πράξεων Ελλήνων – Περσών).
- η **ελευθερία** (ο Ηρόδοτος κρίνει μάλιστα τα πολιτεύματα με βάση τον βαθμό στον οποίο αυτά διασφαλίζουν την ελευθερία, γι' αυτό και τάσσεται υπέρ της δημοκρατίας και κατά της τυραννίας).

Άλλες αξίες που αναδεικνύονται στο έργο του ιστορικού είναι ο **σεβασμός προς τον «άλλον»**, τον ξένο, τη θρησκεία και τα έθιμά του, σεβασμό που ο ίδιος έμαθε μέσα από τα ταξίδια του και τη γνωριμία του με πολλούς λαούς, και η **θρησκευτική πίστη**. Ταξιδεύοντας ο Ηρόδοτος διαπίστωσε την οικουμενικότητα της θρησκείας, γεγονός που ενίσχυσε την πίστη του. Στο έργο του είναι φανερό πως είναι προσηλωμένος στις παλαιές ηθικές δοξασίες και την παλαιά θρησκευτική πίστη. Έτσι πολλές φορές παραθέτει χρησμούς, στους οποίους δείχνει σεβασμό, όνειρα και θαύματα.

ΜΕΘΟΔΟΣ

21. Ποια είναι η μέθοδος εργασίας του Ηροδότου;

Σταθερή επιδίωξη του Ηροδότου είναι η αποκάλυψη της αλήθειας· για να το πετύχει αυτό, ο ιστορικός βασίζεται περισσότερο στην «αυτοψία», στην προσωπική έρευνα. Όταν αυτό δεν είναι αρκετό, στηρίζεται σε πληροφορίες που παίρνει από άλλους. Ελέγχει όμως με τη λογική και την εμπειρία τις πληροφορίες και τις πηγές του. Πολλές φορές πάλι ακούει πράγματα απίστευτα, τα οποία ο ίδιος δεν μπορεί να ελέγξει· τα παραθέτει όμως και τα αφήνει στην κρίση μας (είτε λέγοντας πως ο ίδιος δεν τα πιστεύει είτε πληροφορώντας μας απλώς πως «έτσι λένε»).

Ο ίδιος ο Ηρόδοτος μέσα στο έργο του μας φανερώνει την προσωπική του μέθοδο εργασίας: **παρατήρηση (αυτοψία· ὄψις), κρίση (γνώμη), έρευνα (ιστορίη).**

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

22. Με ποιον τρόπο ο Ηρόδοτος χρονολογεί τα γεγονότα στο έργο του;

Στην εποχή του Ηροδότου δεν υπήρχε ενιαίο χρονολογικό σύστημα ούτε στον ελληνικό χώρο ούτε στις χώρες που επισκέφθηκε. Βασικά ο Ηρόδοτος χρονολογεί (όπως και ο Εκαταίος ο Μιλήσιος) κατά γενιές, υπολογίζοντας τρεις γενιές ανά αιώνα. Ακολουθεί επίσης τη σειρά διαδοχής των Περσών βασιλέων (π.χ. αναφέρει ότι βρισκόμαστε στο πρώτο έτος βασιλείας του τάδε βασιλιά), αναφέρεται σε εποχές του έτους, σε Ολυμπιάδες, στον επώνυμο άρχοντα της Αθήνας και δίνει χρονικούς προσδιορισμούς στο διάστημα μιας ημέρας, αν πρόκειται να αφηγηθεί κάποιο σημαντικό γεγονός, όπως, για παράδειγμα, τη μάχη των Θερμοπυλών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

**Βιβλίο Ι
ΚΛΕΙΩ**

Βασιλεία Κροίσου – Λυδών (560-546 π.Χ.)

- Ο Κροίσος υποτάσσει τις ελληνικές πόλεις στα παράλια της Μικράς Ασίας, εγκαινιάζοντας τη σύγκρουση Ελλήνων (Ευρώπης)-Ασίας.
- Αναφορά στην πορεία του Κροίσου από το απόγειο της δύναμής του στη σύ-

γκρουσή του με τους Πέρσες, στην ήττα του και την προσάρτηση του λυδικού κράτους στο περσικό.

Βασιλεία Κύρου (550-528 π.Χ.)

- Καταγωγή Κύρου – απελευθέρωση των Περσών από τους Μήδους.
- Ο Κύρος κυριεύει τις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας – κατακτά τη Βαβυλωνία και δημιουργεί τη μεγάλη περσική αυτοκρατορία.
- Εκστρατεία κατά των Μασσαγετών.
- Θάνατος Κύρου – διάδοχος ο Καμβύσης.

Βιβλίο II ΕΥΤΕΡΠΗ

Βασιλεία Καμβύση (528-522 π.Χ.)

- Ο Καμβύσης ετοιμάζει εκστρατεία κατά της Αιγύπτου.
- Αιγύπτιος λόγος (γεωγραφική-εθνογραφική παρέκβαση).

Βιβλίο III ΘΑΛΕΙΑ

- Ο Καμβύσης υποτάσσει την Αίγυπτο.
- Εκστρατεύει κατά Λιβύων, Καρχηδονίων, Αμμωνίων και Αιθιόπων.

- Πόλεμος Σπάρτης-Σάμου / Αναφορά στην τυραννία Πολυκράτη και τα μεγάλα έργα του – συμμετοχή Κορινθίων στον πόλεμο κατά της Σάμου.
- Επανάσταση στην Περσία.
- Θάνατος Καμβύση.
- Ανατροπή των επαναστατών – Βασιλιάς των Περσών ο Δαρείος.

Βασιλεία Δαρείου (522/1-485π.Χ.)

- Η επανάσταση στη Βαβυλωνία καταστέλλεται από τον Δαρείο.
- Σύντομη περιγραφή Ινδιών.
- Οι Πέρσες καταλαμβάνουν τη Σάμο.

Βιβλίο IV ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ

- Αποτυχημένη εκστρατεία Δαρείου κατά Σκυθών.
- Εκστρατεία στη Λιβύη.

Βιβλίο V ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

- Υποταγή Θράκης και Μακεδονίας.
- Ιωνική επανάσταση (βοήθεια από Αθήνα και Ερέτρια).
- Οι Πέρσες υποτάσσουν εκ νέου Ελλάσποντο, Καρία και πολλές ιωνικές και αιολικές πόλεις.

**Βιβλίο VI
ΕΡΑΤΩ**

- Άλωση της Μιλήτου – Τέλος της Ιωνικής επανάστασης με επικράτηση των Περσών από Κύπρο ως Ελλάσποντο και Θράκη.
- Η συμμετοχή Αθηναίων – Ερετριέων στην Ιωνική επανάσταση δίνει αφορμή στον Δαρείο να επιχειρήσει εκστρατεία στην Ελλάδα.
- Εκστρατεία του στρατηγού Μαρδόνιου στην Ελλάδα (στη Μακεδονία) – Ναυάγιο στον Άθω και αποχώρησή του.
- Εκστρατεία Δάτη – Αρταφρένη – Καταστροφή Ερέτριας – Μάχη στον Μαραθώνα – Ήττα των Περσών.

**Βιβλίο VII
ΠΟΛΥΜΝΙΑ**

- Θάνατος Δαρείου – Διάδοχος ο Ξέρξης.
Βασιλεία Ξέρξη (485-465 π.Χ.)
- Ο Ξέρξης καταπνίγει επανάσταση στην Αίγυπτο.
- Ο Ξέρξης εκστρατεύει κατά της Ελλάδας: Μάχη Θερμοπυλών – Επικράτηση Περσών έπειτα από προδοσία.

**Βιβλίο VIII
ΟΥΡΑΝΙΑ**

- Ναυμαχία στο Αρτεμίσιο.
- Ο Ξέρξης πυρπολεί την έρημη Αθήνα.
- Ναυμαχία Σαλαμίνας – Λαμπρή νίκη Ελλήνων – Ο Ξέρξης αποχωρεί, αφήνοντας στην Ελλάδα τον Μαρδόνιο με επίλεκτες δυνάμεις.

**Βιβλίο IX
ΚΑΛΛΙΟΠΗ**

- Μάχη Πλαταιών – Ήττα Περσών – Σκοτώνεται ο Μαρδόνιος.
- Μάχη Μυκάλης (ακρωτήριο στη Μ. Ασία) – Απελευθέρωση ελληνικών πόλεων Μ. Ασίας.
- Κατάληψη του περσικού φρουρίου της Σηιστού στον Ελλάσποντο από τους Έλληνες.

1. Να σημειώσετε ένα Σ ή ένα Λ στα κουτάκια που υπάρχουν δίπλα σε κάθε πρόταση, ανάλογα με το αν τις θεωρείτε σωστές ή λανθασμένες.

- α. Το έργο του Ηροδότου αποτελεί τις αρχές της ελληνικής ιστοριογραφίας.
- β. Για να γλιτώσει από τον τύραννο της Αλικαρνασσού Λύγδαμη ο Ηρόδοτος κατέφυγε στη Σάμο.
- γ. Στην Αθήνα ο Ηρόδοτος εδραίωσε την ιωνική του παιδεία.
- δ. Ήδη από την αρχαιότητα το έργο του Ηροδότου γνώρισε πολύ μεγάλη διάδοση.
- ε. Βασικά στοιχεία της μεθόδου του Ηροδότου είναι η «αυτοψία», η προσωπική έρευνα και ο έλεγχος των πληροφοριών και των πηγών του με τη λογική και την εμπειρία.

2. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

1. Ο θεός του Ηροδότου Πανύασης ήταν:
- α. λογογράφος και «τερατολόγος»
 - β. ιστοριογράφος
 - γ. επικός ποιητής και χρησμολόγος.
2. Ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος των Ιώνων λογογράφων ήταν:
- α. ο Κάδμος ο Μιλήσιος.
 - β. ο Εκαταίος ο Μιλήσιος
 - γ. ο Διονύσιος ο Μιλήσιος.
3. Το έργο του Ηροδότου διαιρείται σε:
- α. 9 βιβλία
 - β. 7 βιβλία
 - γ. 5 βιβλία.

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

4. Ο Ηρόδοτος αρχίζει την *Ίστορίην* του με:
- α. την Ιωνική επανάσταση
 - β. τους Περσικούς πολέμους
 - γ. τη δημιουργία της περσικής αυτοκρατορίας από τον Κύρο
 - δ. τη βασιλεία του Κροίσου.

3. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων:

- α. Στην Αθήνα ο Ηρόδοτος συνδέθηκε φιλικά με τους,
.....,
- β. Ο Ηρόδοτος συμμετείχε μαζί με τον στον αποικισμό
.....
- γ. Το ποικίλο υλικό που συναντάμε μέσα στο έργο του Ηροδότου και το οποίο
μας βγάζει από τον κύριο άξονα της αφήγησης ονομάζεται
και διακρίνεται σε και σε
- δ. Τον κεντρικό άξονα της αφήγησης του Ηροδότου αποτελεί
- ε. Βασικοί παράγοντες που επηρέασαν τον Ηρόδοτο στη διαμόρφωση της προ-
σωπικότητας και του έργου του είναι:,,
.....,

ΕΝΟΤΗΤΑ 1η

Προοίμιο

I 1-5, 6

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Κυρίως προοίμιο: – όνομα και καταγωγή του συγγραφέα του έργου.

- σκοπός – περιεχόμενο του έργου του.
- ✓ να μην ξεχαστούν όσα πραγματοποίησε το ανθρώπινο γένος.
 - ✓ να αναφερθούν μεγάλα και αξιοθαύμαστα έργα Ελλήνων και βαρβάρων.
 - ✓ να δηλωθεί η αιτία της μεταξύ τους σύγκρουσης.

Μυθικές αιτίες (1-5): α. περσική εκδοχή (1-4): – Αρπαγή Ιώς από Φοίνικες εμπόρους → αρπαγή Ευρώπης από Έλληνες.
– Αρπαγή Μήδειας από Έλληνες → αρπαγή Ελένης από Πάρι → εκστρατεία Ελλήνων κατά Τροίας → αφανισμός Τροίας.
β. φοινικική εκδοχή (5).

Ιστορικές αιτίες (5-6): επεκτατική πολιτική Κροΐσου: υποταγή ελληνικών πόλεων Μ. Ασίας.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Ηρόδοτος δηλώνει στην αρχή του έργου του πως στόχος του είναι να εκθέσει όσα πραγματοποίησε το ανθρώπινο γένος κι ακόμα μεγάλα κι αξιοθαύμαστα έργα Ελλήνων και βαρβάρων, καθώς και την αιτία της μεταξύ τους πολεμικής σύγκρουσης. Έπειτα αναφέρει την άποψη των μορφωμένων Περσών για την αιτία αυτής της σύγκρουσης, σύμφωνα με την οποία την αρχή των αδικοπραγιών έκαναν Φοίνικες

έμποροι αρπάζοντας την Ιώ, κόρη του βασιλιά του Άργους Ινάχου. Έπειτα κάποιοι Έλληνες εκδικήθηκαν αρπάζοντας την κόρη του βασιλιά της Τύρου Ευρώπη. Στη συνέχεια όμως τις αδικοπραγίες ξεκίνησαν οι Έλληνες αρπάζοντας τη Μήδεια, κόρη του βασιλιά της Αίας. Όταν ο πατέρας της ζήτησε ικανοποίηση, οι Έλληνες αρνήθηκαν επικαλούμενοι την αρπαγή της Ιώς. Αργότερα ο Πάρης, γιος του Πριάμου, άρπαξε την Ελένη και, όταν οι Έλληνες ζήτησαν με τη σειρά τους ικανοποίηση, αρνήθηκε να τους τη δώσει επικαλούμενος την περίπτωση της Μήδειας. Αυτό το γεγονός στάθηκε αιτία για την εκστρατεία των Ελλήνων κατά της Τροίας, που κατέληξε στον αφανισμό της πόλης. Έτσι οι Έλληνες θεωρούνται ότι πρώτοι εκστράτευσαν κατά της Ασίας.

Ο Ηρόδοτος όμως διαφοροποιείται, δηλώνοντας πως ο ίδιος θεωρεί αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων-βαρβάρων τον Κροίσο, βασιλιά της Λυδίας, ο οποίος πρώτος υπέταξε τους Έλληνες της Μ. Ασίας.

Λεξιλογικά σχόλια

οι σπουδασμένοι τους: οι μορφωμένοι. **πραμάτεια:** τα πράγματα που έχει κάποιος για πούλημα. **ήρθαν ίσα κι ίσα:** ήρθαν ισόπαλοι, έχοντας διαπράξει από μια αρπαγή ο καθένας. **έσπρωξε:** έσπρωξε. **οι πομπές της:** οι ντροπές της, επονειδιστες πράξεις (πράξεις που συνεπάγονται ντροπή). **αδικοπραγίες:** οι άδικες, παράνομες ενέργειες. **φόρου υποτελείς:** λέγεται για χώρα ή κράτος που είναι υποχρεωμένο να καταβάλλει σε άλλο ισχυρότερο κράτος φόρο υποτέλειας (υποταγής). **προσεταιρίστηκε** (ρ. *προσεταιρίζομαι*): πήρε με το μέρος του.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

του Αλικαρνασσέα: η Αλικαρνασσός ήταν δωρική αποικία στα νοτιοδυτικά παράλια της Μ. Ασίας, στην περιοχή της Καρίας, απέναντι περίπου από την Κω. Οι κάτοικοί της είχαν αναπτύξει πολλές σχέσεις με τους ντόπιους, τους Κάρες.

οι σπουδασμένοι τους (στο πρωτότυπο *λόγιοι*): οι μορφωμένοι, που ήταν μέλη της ανώτερης τάξης και γνώριζαν καλύτερα την προφορική παράδοση. Φαίνεται πως αποτελούσαν πηγή πληροφοριών για τον Ηρόδοτο.

Φοίνικες (II): σημιτικός λαός που είχε εγκατασταθεί στα παράλια της Ανατολικής Μεσογείου (από τα μέσα περίπου της 3ης χιλιετίας), περίπου όπου ο σημερινός Λίβανος και μερικά τμήματα της Συρίας και του Ισραήλ, με πρωταρχικά κέντρα τα λιμάνια της Σιδώνας και της Τύρου και κατόπιν τη μεγάλη αποικία

του στη Β. Αφρική, την Καρχηδόνα. Οι Φοίνικες κυριάρχησαν για αιώνες στη ναυσιπλοΐα και το εμπόριο της Μεσογείου (μάλλον μετά την παρακμή των Μυκηναίων), ενώ καμιά φορά καταγίνονταν και με πειρατείες. Οι Έλληνες ωστόσο κατάφεραν να εκποτίσουν τους Φοίνικες από το Αιγαίο και να προωθηθούν οι ίδιοι στην Ανατολή (περίπου το 800 π.Χ.). Οι Φοίνικες συνήθως εμπορεύονταν δούλους, μέταλλα, υφάσματα πολυτελείας, ενδύματα, στολίδια, σκευή, παιχνίδια. Έμεναν συνήθως για αρκετό χρονικό διάστημα στα λιμάνια, μπορεί κι έναν ολόκληρο χρόνο, και συχνά γύριζαν από σπίτι σε σπίτι να πουλήσουν τηνπραμάτεια τους. Όποιος ήθελε να αποκτήσει κάτι έπρεπε να αντιπροσφέρει ένα αντικείμενο που είχε στην κατοχή του. Γινόταν δηλαδή μια ανταλλαγή ειδών, καθώς δεν υπήρχαν ακόμα νομίσματα.

Ερυθρά (II): με τον όρο «Ερυθρά θάλασσα» ο Ηρόδοτος εννοεί το σύνολο των θαλασσών, που με τη σημερινή ορολογία είναι: η Ερυθρά θάλασσα, ο Περσικός κόλπος, ο Ινδικός ωκεανός. Εδώ όμως έχει ειδικότερη σημασία: δηλώνει τον Περσικό κόλπο.

στη δική μας θάλασσα (II): ο ιστορικός εννοεί εδώ την Ανατολική Μεσόγειο, που είναι το κύριο πεδίο δράσης της ελληνικής ναυσιπλοΐας.

Ασσυρίας (II): οι Ασσύριοι, λαός που ζούσε στα βόρεια της Μεσοποταμίας, κατόρθωσαν προς το τέλος της 2ης χιλιετίας να δημιουργήσουν ένα ισχυρό πολεμικό κράτος με πρωτεύουσα τη Νινευί, να κατακτήσουν τη Μεσοποταμία και να επεκτείνουν την κυριαρχία τους και σε πολλές άλλες χώρες προς τα δυτικά. Προς το τέλος όμως του 7ου π.Χ. αι., κι ενώ είχαν αρχίσει ήδη να παρακμάζουν, οι υποταγμένοι λαοί της Μεσοποταμίας επαναστάτησαν και οι Βαβυλώνιοι με τη βοήθεια των Μήδων κατέλαβαν και κατέστρεψαν τη Νινευί, γεγονός που σήμανε και το τέλος του ασσυριακού κράτους. Στον Ηρόδοτο τα βασίλεια της Ασσυρίας και της Βαβυλωνίας συγχέονται, γεγονός που οφείλεται μάλλον, πέρα από την ελλιπή γνώση του ιστορικού, και στα κοινά στοιχεία τους (ταύτιση θρησκείας, πολιτισμού) αλλά και στο γεγονός ότι η Βαβυλωνία ήταν συχνά υποτελής του ασσυριακού κράτους.

Άργος (II): η πρωτοκαθεδρία του Άργους ανάμεσα στις ελληνικές πόλεις προέρχεται από τον Όμηρο· στα έπη του μάλιστα συχνά ονομάζει τους Έλληνες στο σύνολό τους Αργείους.

Ιώ του Ινάχου (II): ο Ινάχος ήταν θεός-ποταμός και γενάρχης των Αργείων. Παντρεύτηκε με την Ωκεανίδα Μελία και απέκτησε παιδιά, ανάμεσά τους και την Ιώ, που ήταν ιέρεια της Ήρας (η οποία ήταν προστάτιδα του Άργους).

Σύμφωνα με την ελληνική εκδοχή, ο Δίας ερωτεύτηκε την Ιώ και κατάφερε να την κάνει δική του. Η Ήρα όμως τους έπιασε μαζί και τότε ο Δίας μεταμόρφωσε την Ιώ σε αγελάδα. Καταδιωκόμενη από τη θεά Ήρα η Ιώ-αγελάδα ύστερα από πολλές περιπέτειες και περιπλανήσεις έφτασε στην Αίγυπτο, όπου ξαναβρήκε την ανθρώπινη μορφή της και γέννησε τον γιο της Έπαφο.

Τύρος (Ι2): λιμάνι στην Ανατολική Μεσόγειο, ένα από τα πρωταρχικά κέντρα της Φοινίκης.

Ευρώπη (Ι2): κόρη του Αγήνορα, που είχε το βασίλειό του στην Ασία, με πρωτεύουσα την Τύρο. Αυτός παντρεύτηκε την Κασσιόπεια ή Τηλέφασσα και απέκτησε τρεις γιους (τον Κάδομο, τον Φοίνικα και τον Κίλικα) και μια κόρη, την Ευρώπη. Αυτή, που ήταν πολύ όμορφη, την ερωτεύτηκε ο Δίας, ο οποίος μεταμορφωμένος σε ολόλευκο ήμερο ταύρο την έφερε από την πατρίδα της στην Κρήτη, όπου και ενώθηκε μαζί της και απέκτησε τρεις γιους, τον Μίνωα, τον Ραδάμανθη και τον Σαρπηδόνα. Υπάρχει όμως κι άλλη εκδοχή, σύμφωνα με την οποία τη βασιλοπούλα Ευρώπη έκλεψαν Κρήτες, οι οποίοι επιχειρούσαν επιδρομές στη Φοινίκη. Από την Ευρώπη πήρε το όνομά της η γνωστή ήπειρος.

Κρήτες (Ι2): η εικασία του Ηροδότου ότι οι Έλληνες που απήγαγαν την Ευρώπη ήταν Κρήτες οφείλεται στους μύθους για τη θαλασσοκρατία των Κρητών κατά τη μινωϊκή εποχή και τις πειρατικές τους επιδρομές.

μακρόστενο καράβι (Ι2): το πολεμικό πλοίο (σ' αντίθεση με το *στρογγυλό* που ήταν το φορτηγό, εμπορικό πλοίο)· πρόκειται εδώ για την Αργώ, με την οποία πραγματοποιήθηκε η Αργοναυτική εκστρατεία.

Αία της Κολχίδας (Ι2): η Κολχίδα, που είχε πρωτεύουσά της την Αία, αποτελούσε το έσχατο νοτιοανατολικό άκρο του Εύξεινου Πόντου, κάτω από τον Καύκασο, και μαζί με τον ποταμό Φάση θεωρούνταν όριο ανάμεσα σε Ασία και Ευρώπη. Η Αία της Κολχίδας ήταν ο προσορισμός της Αργοναυτικής εκστρατείας (από το όνομα του πλοίου *Αργώ*), που σκοπό είχε την απόκτηση του χρυσόμαλλου δέρατος. Επικεφαλής της εκστρατείας, στην οποία πήραν μέρος οι πιο φημισμένοι ήρωες της Ελλάδας, ανάμεσά τους και ο Ηρακλής με τον Θησέα, ήταν ο Ιάσονας.

Φάση ποταμός (Ι2): ο σημερινός ποταμός Ριόν στο έσχατο νοτιοανατολικό άκρο του Εύξεινου Πόντου, που θεωρούνταν όριο ανάμεσα σε Ασία και Ευρώπη. Εκεί προσόρμισαν το πλοίο τους οι Αργοναύτες, όταν έφτασαν στην Αία.

Μήδεια (Ι2): κόρη του Αιήτη, βασιλιά της Αίας, η οποία ήταν και μάγισσα. Σύμφωνα με την ελληνική εκδοχή, η Μήδεια ερωτεύτηκε τον Ιάσονα και τον βοήθη-

σε να πάρει το χρυσόμαλλο δέρας με την υπόσχεση ότι θα την έπαιρνε μαζί του στην Ελλάδα και θα την παντρευόταν. Ακολούθησε δηλαδή με τη θέλησή της τον Ιάσονα. Από τον γιο της Μήδειας Μήδο ή Μήδειο, τον οποίο απέκτησε με τον Αιγέα, πήραν το όνομά τους οι Μήδοι (Μηδία ονομάστηκε η χώρα όπου ήταν βασιλιάς ο Μήδος).

Κόλχος (I2): πρόκειται για τον Αιήτη, πατέρα της Μήδειας.

επόμενη γενιά (I3): εννοούνται οι ήρωες του Τρωικού πολέμου, που ήταν παιδιά των Αργοναυτών. Ο Ηρόδοτος γενικά χρονολογεί τα γεγονότα με βάση τις γενιές, υπολογίζοντας πως τρεις γενιές καλύπτουν έναν αιώνα (κάθε γενιά περίπου 33 χρόνια).

Αλέξανδρος, ο γιος του Πριάμου (I3): ο Αλέξανδρος ή Πάρης, γιος του Πριάμου, βασιλιά της Τροίας, ήταν αυτός που έφερε μαζί του στην Τροία την Ελένη, γυναίκα του βασιλιά της Σπάρτης Μενελάου, προκαλώντας έτσι (κατά τον μύθο) την εκστρατεία των Ελλήνων κατά της Τροίας. Ο Ηρόδοτος τοποθετεί τον Τρωικό πόλεμο στα 1280-1270 π.Χ.: επομένως ο Πάρης απέχει μόνο μια γενιά από τους Αργοναύτες, εφόσον τα παιδιά τους πήραν μέρος στον Τρωικό πόλεμο.

Ελένη (I3): κόρη της Λήδας και του Δία (ως θνητό πατέρα είχε τον Τυνδάρεω), γυναίκα του βασιλιά της Σπάρτης Μενελάου.

Κροίσος (I6): βασιλιάς της Λυδίας, μεγαλύτερος γιος του Αλυάττη. Η Λυδία ήταν η περιοχή της Μ. Ασίας που αποτελούσε την ενδοχώρα της Ιωνίας. Στα βόρεια της ήταν η Μυσία, στα νότια η Καρία και στ' ανατολικά ήδη είχαν φτάσει οι Πέρσες με τον Κύρο. Η βασιλεία του Κροίσου ξεκινά το 560 π.Χ. Από τις πρώτες ενέργειες του νέου βασιλιά ήταν η υποταγή των ελληνικών πόλεων στα παράλια της Μικρασίας, οι οποίες έγιναν φόρου υποτελείς. Αργότερα, ανήσυχος για την επέκταση των Περσών ως τα ανατολικά σύνορα της επικράτειάς του, αποφάσισε να επιτεθεί κατά του Κύρου. Ηττήθηκε όμως, και η Λυδία προσαρτήθηκε στο περσικό κράτος.

Αλυάττης (I3): βασιλιάς των Λυδών και πατέρας του Κροίσου. Βασίλεψε περίπου στα 600-560 π.Χ.

Άλυσ (I6): ο ποταμός Άλυσ, που σήμερα ονομάζεται Kigil-Immak (= το Κόκκινο ποτάμι), ήταν το ανατολικό όριο του λυδικού κράτους. Επομένως η φράση «από τον Άλυ ποταμό και δώθε» σήμαινε *από τον Άλυ ποταμό ως το Αιγαίο πέλαγος*.

Συρίους, Παφλαγόνες (I6): οι Σύριοι κατοικούσαν στη βόρεια Καππαδοκία και όχι

στη Συρία (οι κάτοικοι της Συρίας αναφέρονται στον Ηρόδοτο ως «Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ»). Οι Παφλαγόνες κατοικούσαν στη χώρα που εκτείνεται από τον Εύξεινο Πόντο ως τη Γαλατία και από την Αρμενία ως τη Βιθυνία.

Ίωνες – Αιολείς – Δωριείς Μικράς Ασίας (I6): κατά τον 10 π.Χ. αι. υπήρξε μεταναστευτικό κύμα προς τα νησιά του Αιγαίου και τη Μ. Ασία που πήρε τον χαρακτήρα εκτεταμένου αποικισμού (Α' ελληνικός αποικισμός). Οι Αιολείς αποίκισαν το βόρειο τμήμα των μικρασιατικών παραλίων από την Τρωάδα μέχρι τον κόλπο της Σμύρνης (αργότερα την περιοχή της Σμύρνης απέσπασαν από τους Αιολείς οι Ίωνες). Η περιοχή αυτή ονομάστηκε *Αιολίδα*. Οι Ίωνες αποίκισαν το κεντρικό τμήμα των παραλίων της Μ. Ασίας και η περιοχή αυτή ονομάστηκε *Ιωνία*. Επειδή όμως οι ιωνικές πόλεις αναπτύχθηκαν περισσότερο και απέκτησαν ηγετική θέση ανάμεσα στις άλλες ελληνικές μικρασιατικές πόλεις, με τον όρο «Ιωνία» εννοούσαν αργότερα όλα τα δυτικά παράλια της Μ. Ασίας. Τέλος, οι Δωριείς αποίκισαν το νότιο τμήμα των μικρασιατικών ακτών.

προσεταιρίστηκε ως φίλους του τους Λακεδαιμονίους (I6): στο I69 ο Ηρόδοτος αναφέρει πώς συνάφθηκε η συμμαχία Κροίσου-Λακεδαιμονίων. Ο Κροίσος είχε λάβει χρησμό από το μαντείο των Δελφών πως, αν εκστρατεύσει (ενν. κατά του Κύρου), θα καταλύσει ένα μεγάλο κράτος. Επίσης το μαντείο τον είχε συμβουλευσει να επιδιώξει να κάνει συμμαχία με τους πιο ισχυρούς από τους Έλληνες. Οι πληροφορίες που είχε ο Κροίσος συμφωνούσαν πως οι πιο ισχυροί εκείνη την εποχή ήταν οι Λακεδαιμόνιοι. Έτσι ο Κροίσος έστειλε πρέσβεις στη Σπάρτη με δώρα, ζητώντας τους να συνάψουν συμμαχία. Οι Σπαρτιάτες δέχτηκαν, και γιατί χάρηκαν που ο Κροίσος τούς έδωσε την πρώτη θέση ανάμεσα στους Έλληνες, αλλά και γιατί είχαν απέναντί του κάποια υποχρέωση. Συγκεκριμένα, όταν οι Σπαρτιάτες ζήτησαν να αγοράσουν λυδικό χρυσό, για να κατασκευάσουν ένα άγαλμα του Απόλλωνα, ο Κροίσος τούς χάρισε την απαιτούμενη ποσότητα του μετάλλου.

Κιμμέριοι (I6): κατοικούσαν στην περιοχή της νότιας Ρωσίας (χερσόνησο Κριμαίας· μετά τη διάλυση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης η περιοχή αυτή ανήκει σήμερα στο ανεξάρτητο κράτος της Ουκρανίας), από όπου εκδιώχθηκαν από τους Σκύθες (περίπου το 900 π.Χ.) και ήρθαν στην Ασία. Οι επιδρομές τους στις ελληνικές πόλεις στη Μ. Ασία τοποθετούνται περίπου το 650-575 π.Χ. (Με το ίδιο όνομα αναφέρεται στην *Οδύσσεια* (λ15) μυθικός λαός της δυτικής Ευρώπης.)

Ηροδότου του Αλικαρνασσία ... ο ένας τον άλλο: στο προοίμιο πληροφορούμαστε για τον **συγγραφέα** του έργου (Ηρόδοτος), για την **καταγωγή** του (από την Αλικαρνασσό), για τον **σκοπό** και το **περιεχόμενο** του έργου (να μην ξεθωριάσουν από τον χρόνο όσα πραγμάτωσε το ανθρώπινο γένος – να μη μείνουν άγνωστα μεγάλα και θαυμαστά έργα τόσο των Ελλήνων όσο και των βαρβάρων – να αναφερθεί η αιτία για την οποία πολέμησαν οι Έλληνες και οι βάρβαροι). (Περισσότερα για τον ρόλο γενικά του προοιμίου βλ. *Ο λειτουργικός ρόλος του κυρίως προοιμίου*, σελ. 35.)

η έκθεση των ερευνών: όπως ήδη έχει αναφερθεί στην εισαγωγή, ο γνωστός τίτλος του έργου *Ηροδότου Μουσαι* ανήκει στους Αλεξανδρινούς φιλολόγους και όχι στον ίδιο τον συγγραφέα. Κατά κάποιον τρόπο η φράση «ίστορίας ἀπόδεξις» (= έκθεση των ερευνών) λειτουργεί ως τίτλος του έργου του.

Με τον τρόπο με τον οποίο αρχίζει το προοίμιο (*Ηροδότου του Αλικαρνασσία η έκθεση των ερευνών*) εξαιρείται το περιεχόμενο του έργου κι όχι ο συγγραφέας του, για τον οποίο δημιουργείται η εντύπωση ότι κρατάει κάποια απόσταση από τα πράγματα, μένει ουδέτερος σ' ό,τι παρουσιάζει.

το ανθρώπινο γένος: ο Ηρόδοτος θεωρεί την ιστορία έργο όλων των ανθρώπων.

ούτε έργα μεγάλα και αξιοθαύμαστα: στον Ηρόδοτο ο όρος «έργα» έχει διπλή σημασία. Δηλώνει: α) θαυμαστά επιτεύγματα σε όλους τους τομείς της ανθρωπίνης δραστηριότητας, όπως οικοδομήματα, νομοθεσίες κ.λπ. (αλλά και διάφορα παράξενα και αξιοθαύμαστα της φύσης) και β) σημαντικές πολεμικές συγκρούσεις, πολεμικά κατορθώματα.

άλλα Ελλήνων και άλλα βαρβάρων επιτεύγματα: στον Ηρόδοτο, αλλά και γενικότερα στην αρχαία Ελλάδα, ο όρος «βάρβαρος» δεν έχει μειωτική σημασία, δεν σημαίνει δηλαδή τον «άγριο», τον απολίτιστο άνθρωπο, αλλά αυτόν που μιλά γλώσσα διαφορετική από εκείνη των Ελλήνων. Εξάλλου πρόκειται για ηχομιμητική λέξη, η οποία προήλθε από το «βαρ» «βαρ», τον ήχο με τον οποίο απέδιδαν οι Έλληνες το ακατανόητο άκουσμα των γλωσσών άλλων λαών. Επίσης είναι φανερό πως ο Ηρόδοτος παρουσιάζει εδώ τον βαρβαρικό κόσμο σε ισοτιμία με τον ελληνικό, καθώς αναγνωρίζει πως και οι βάρβαροι έχουν να επιδείξουν αξιόλογα και θαυμαστά έργα, δείχνοντας έτσι και την αμερόληπτη στάση του απέναντί τους, για την οποία έφτασε σε σημείο να κατηγορηθεί ως «φιλοβάρβαρος». Η ισότιμη αυτή μεταχείριση επίσης εντάσσεται στην ομηρική κληρονομιά (αντικειμενική παρουσίαση Ελλήνων – Τρώων). Επιπλέον το

γεγονός πως θα παρουσιάσει επιτεύγματα όχι μόνο των Ελλήνων αλλά και των βαρβάρων δείχνει πως ο Ηρόδοτος έχει καθολική εποπτεία της σύγκρουσης· δεν γράφει δηλαδή από τη σκοπιά ενός λαού.

να ξεθωριάσουν με τον καιρό – να μείνουν στην αφάνεια: πίσω από την πρόθεση του Ηροδότου να διατηρήσει ζωντανά στη μνήμη σημαντικά κι αξιοθαύμαστα γεγονότα και έργα μπορούμε να διακρίνουμε την ιδέα της υστεροφημίας, γνωστής και από τα ομηρικά έπη. Με το έργο του λοιπόν ο ιστορικός σώζει (άμεσα) την ιστορία άλλων (των πρωταγωνιστών των γεγονότων ή των δημιουργών των έργων) αλλά και έμμεσα τη δική του ως ιστορικού.

ποια ήταν η αιτία που πολέμησαν ο ένας τον άλλο: με τη φράση αυτή γίνεται ομαλά η μετάβαση από το κυρίως προοίμιο στο δεύτερο μέρος του, στην αναφορά των μυθικών και ιστορικών αιτιών (Ι1-5). Συγχρόνως δηλώνεται γενικότερα και η πρόθεση του συγγραφέα να αναζητά την αιτία των ιστορικών γεγονότων.

Και, πως μ' αυτά ήρθαν ίσα κι ίσα – και ζητούσε ικανοποίηση – ούτε εκείνοι τους έδωσαν ικανοποίηση για την αρπαγή της Ιώς – ούτε αυτοί θα δώσουν ικανοποίηση σ' εκείνους – δε θα του ζητήσουν ικανοποίηση, αφού ούτε εκείνοι έδωσαν – και ν' απαιτήσουν ικανοποίηση για την αρπαγή (Ι2, 3): σε εποχές όπου δεν υπήρχε ακόμα οργανωμένο σύστημα απόδοσης δικαιοσύνης ίσχυε η αυτοδικία, η τιμωρία δηλαδή αυτού που αδίκησε από τον ίδιο τον αδικημένο ή τους συγγενείς του. Στη συγκεκριμένη περίπτωση μάλιστα έχουμε την ανταπόδοση στα ίσα της αδικίας που έγινε, η οποία μας θυμίζει τον μωσαϊκό νόμο, που όριζε: *οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος*.

Ακόμα και σήμερα όμως βλέπουμε σε ορισμένες περιοχές να επιβιώνει το φαινόμενο της αυτοδικίας με τη μορφή της *βεντέτας* (Κρήτη, Μάνη).

Η περσική εκδοχή (Ι1-4): ρίχνουν στους Φοίνικες την αιτία της έχθρας (Ι1) – αλλά απ' εδώ και πέρα η μεγάλη ευθύνη βαρύνει τους Έλληνες (Ι4): οι μορφωμένοι Πέρσες θεωρούν υπεύθυνους για την αρχή της έχθρας Ελλήνων και βαρβάρων τους Φοίνικες, που πρώτοι απήγαγαν την κόρη του βασιλιά του Άργους Ιώ. Την αρπαγή αυτή ακολούθησε μια σειρά από αρπαγές, καθεμία από τις οποίες λειτουργούσε ως αίτιο για την επόμενη. Μέχρι λοιπόν και την περίπτωση της Ελένης οι δύο πλευρές περιορίστηκαν σε αρπαγές. Έπειτα όμως, σύμφωνα με τους μορφωμένους Πέρσες, οι Έλληνες έχουν τη μεγαλύτερη ευθύνη, γιατί αυτοί πρώτοι προχώρησαν περισσότερο εκστρατεύοντας εναντίον της Ασίας, και συγκεκριμένα εναντίον της Τροίας, για χάρη μιας γυναίκας, της Ελένης, με αποτέλεσμα τον αφανισμό του κράτους του Πριάμου. Η άλωση

της Τροίας λοιπόν εδραίωσε την έχθρα των βαρβάρων κατά των Ελλήνων, που οδήγησε αργότερα στους Περσικούς πολέμους.

Γιατί οι Πέρσες θεωρούν κτήμα τους την Ασία και τους βαρβαρικούς λαούς που την κατοικούν (I4): η επεκτατική πολιτική που ακολουθούσαν οι Πέρσες μέχρι την αναχαίτισή τους από τους Έλληνες –πέρα από τους οικονομοπολιτικούς λόγους που την υπαγόρευαν (οι συνεχείς πόλεμοι και οι κατακτήσεις νέων εδαφών αποτελούσαν μέσο πλουτισμού για τους ιδιώτες και δύναμης για τους Πέρσες βασιλείς)– ανταποκρινόταν και στην ιδέα της κοσμοκρατορίας που είχε εμφανιστεί ήδη από την τρίτη χιλιετία π.Χ. στη Μεσοποταμία και η οποία περνώντας στην Ανατολή από τον έναν κατακτητή στον άλλο έφτασε μέχρι τους βασιλείς της Περσίας. Είναι χαρακτηριστικό πως ο Κύρος όταν κατέλαβε τη Βαβυλώνα (539 π.Χ.) πρόσθεσε στον τίτλο του ως βασιλιά των Περσών και τους τίτλους των βασιλιάδων της Βαβυλωνίας, των Ακκαδίων και Σουμερίων και των «τεσσάρων μερών της γης». Αργότερα ο Δαρείος πήρε τους τίτλους του «βασιλέως των χωρών όλων των φυλών» και του «βασιλέως των βασιλέων».

ενώ έχουν σχηματίσει τη γνώμη ότι η Ευρώπη και οι Έλληνες είναι άλλος κόσμος (I4): πρόκειται για μια βασική αντίληψη και του ίδιου του Ηροδότου, ο οποίος θεωρεί πως Ευρώπη και Ασία αποτελούν δύο διαφορετικούς κόσμους με κύριους εκπροσώπους από τη μία τους Έλληνες και από την άλλη τους Πέρσες. Οι διαφορές δεν είναι μόνο γεωγραφικές, εθνολογικές αλλά και οικονομικές, πολιτικές, ηθικές, πολιτιστικές. Η σύγκρουση επομένως Ελλήνων και Περσών μέσα το έργο του Ηροδότου δεν είναι μόνο πολεμική· είναι συγχρόνως βαθύτερα πολιτική και πνευματική. Τη σύγκρουση αυτών των δύο διαφορετικών κόσμων μάς βοηθά να κατανοήσουμε καλύτερα ο περιήγημος διάλογος του Σόλωνα και του Κροίσου.

Λοιπόν, έτσι λένε οι Πέρσες ... και στην άλωση της Τροίας βρίσκουν ότι έχει την αρχή της η έχθρα τους με τους Έλληνες (I5): κατά τους Πέρσες λοιπόν οι Περσικοί πόλεμοι είναι αντι-εκστρατεία για τον Τρωικό πόλεμο. Έγιναν δηλαδή για να εκδικηθούν οι Πέρσες για την εκστρατεία των Ελλήνων κατά της Τροίας και την άλωσή της.

Παρατηρούμε, γενικά, πως οι μύθοι που επικαλούνται οι Πέρσες για να εξηγήσουν τη σύγκρουση Ελλήνων-Περσών παρουσιάζονται από τον ιστορικό σαν γεγονότα. Είναι χαρακτηριστικό πως ο ιστορικός δεν αναφέρει όσον αφορά τον ερχομό της Ιούς στην Αίγυπτο τη μυθική παραλλαγή που ήταν διαδεδομένη στην Ελλάδα (ένωσή της με τον Δία – καταδίωξή της από τη ζηλιάρη Ήρα). Βέβαια το ότι τους παρουσιάζει σαν γεγονότα δεν σημαίνει ότι

τους αποδέχεται. Αντίθετα, κρατάει αποστάσεις (έτσι λένε, λένε) και διαφοροποιείται δίνοντας τη δική του τεκμηριωμένη άποψη γι' αυτά (δε σκοπεύω να μιλήσω γι' αυτά – τον άνθρωπο όμως που προσωπικά πιστεύω ... αυτόν θα καταδείξω), που είναι προϊόν προσωπικής έρευνας.

Αξίζει να σημειώσουμε όμως πως μπορεί η εκδοχή των Περσών για τα αίτια της ελληνοπερσικής σύγκρουσης να ανήκει στον χώρο του μύθου, αλλά πίσω από το μυθικό στοιχείο κρύβονται πραγματικά γεγονότα, όπως η επέκταση του φοινικικού εμπορίου στη Μεσόγειο, οι συγκρούσεις για αρπαγή αγαθών ή εκμετάλλευση πηγών πλούτου, στο πλαίσιο των οποίων οι αρπαγές γυναικών αποτελούσε ίσως συνηθισμένο φαινόμενο.

Όσο για μένα, δε σκοπεύω να μιλήσω γι' αυτά ... τον άνθρωπο όμως που προσωπικά πιστεύω ότι πρώτος άρχισε τις αδικοπραγίες εναντίον των Ελλήνων, αυτόν θα καταδείξω (I5): ο Ηρόδοτος δηλώνει εδώ τη δυσπιστία του απέναντι στην περσική

και τη φοινικική εκδοχή για τη μυθική αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων και βαρβάρων. Ο ίδιος διαφοροποιείται από αυτές, καταλήγοντας έπειτα από προσωπική έρευνα στην άποψη πως ο Κροίσος και η στάση του απέναντι στους Έλληνες της Μ. Ασίας είναι η πραγματική αιτία του κακού (τον άνθρωπο όμως που προσωπικά πιστεύω ότι πρώτος άρχισε τις αδικοπραγίες εναντίον των Ελλήνων, I5). Με την αντίθεσή του αυτή ο Ηρόδοτος εγκαταλείπει τον μυθικό κόσμο και εισέρχεται στον χώρο της ιστορίας (ορθολογισμός, κριτικός έλεγχος).

Γιατί όσες τον παλιό καιρό ήταν μεγάλες ... στο παρελθόν ήταν μικρές (I5): ο Ηρόδοτος παρατηρεί πως η αστάθεια είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της ανθρώπινης ζωής αλλά και της μοίρας των ανθρώπινων κοινωνιών. Αυτή η αντίληψη για την αστάθεια της ανθρώπινης ευτυχίας και για την κυκλική πορεία και εξέλιξη της ιστορίας και της ανθρώπινης μοίρας διαπερνά όλο το έργο του Ηροδότου και θα τη δούμε να βρίσκει εφαρμογή και στην περίπτωση του Κροίσου. Την αντίληψη αυτή συναντάμε συχνά σε έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας (καθώς είναι κυρίαρχη στην αρχαία ελληνική σκέψη) αλλά και στη νεότερη ποίηση: *Δυσκολονόητος ο θεός παιδί μου· / ολοένα αλλάζει. Εδώθε κείθε σέρνει, / πότε ψηλά, πότε βαθιά τα πάντα· / ο ένας δυστυχάει, ο άλλος όχι, / όμως κι αυτός κακό θάνατο βρίσκει· / δεν έχει πάντα η τύχη σιγουριά* (Ευριπίδης, *Ελένη*, στ. 786-791). *Του κύκλου τα γυρίσματα (= οι μεταβολές της τύχης), π' ανεβοκατεβαίνουν, / και του τροχού, π' ώρες ψηλά κι ώρες στα βάθη πηαίνουν / με του καιρού τ' αλλάματα, π' αναπαημό δεν έχουν, / μα στο καλό κι εις το κακό περιπατούν και τρέχουν, [...]* (Βιτσέντζος Κορνάρος, *Ερωτόκριτος*, στ. 1-4).

Ο Κροίσος ήταν Λυδός ... όλοι οι Έλληνες ήταν ελεύθεροι (Ι6): σύμφωνα με τον Ηρόδοτο λοιπόν πρώτος ο Κροίσος έκανε τις ελληνικές πόλεις, που προηγουμένως ήταν ελεύθερες, με τη βία φόρου υποτελείς. Μ' αυτό τον τρόπο εγκαίνιασε την έχθρα Ελλήνων-βαρβάρων και έγινε ο αίτιος της μετέπειτα σύγκρουσής τους.

Σ' αυτό το κεφάλαιο (με το οποίο ξεκινά ο *λυδικός λόγος*, που κλείνει στο Ι94) ο Ηρόδοτος δίνει για τον Κροίσο τις ακόλουθες πληροφορίες:

- ήταν Λυδός
- γιος του Αλυάπτη
- βασιλιάς των λαών που κατοικούσαν από τον Άλυ ποταμό μέχρι το Αιγαίο πέλαγος
- τη στάση του απέναντι στους Έλληνες:
 - ✓ έκανε με τη βία φόρου υποτελείς τους Έλληνες (Ίωνες, Αιολείς, Δωριείς) της Μ. Ασίας
 - ✓ προσεταιρίστηκε ως φίλους του τους Λακεδαιμονίους.

Ο ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΩΣ ΠΡΟΟΙΜΙΟΥ

- ➔ Με το κυρίως προοίμιο πληροφορούμαστε την ταυτότητα του έργου:
 - το όνομα του συγγραφέα (Ηρόδοτος)
 - την καταγωγή του συγγραφέα (από την Αλικαρνασσό)
 - το περιεχόμενο και τον σκοπό του έργου:
 - να μην ξεχαστούν όσα πραγματοποίησε το ανθρώπινο γένος.
 - να μη μείνουν άγνωστα μεγάλα και αξιοθαύμαστα έργα Ελλήνων και βαρβάρων.
 - να δηλωθεί η αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων και βαρβάρων.
- ➔ Με τη φράση «η έκθεση των ερευνών» δηλώνεται πως το έργο είναι προϊόν της προσωπικής έρευνας του συγγραφέα και όχι της έμπνευσης των Μουσών (όπως συμβαίνει με τον Όμηρο και γενικότερα με τους επικούς ποιητές).

Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

- ➔ *η έκθεση των ερευνών*: με τη φράση αυτή γίνεται κατανοητό ότι το περιεχόμενο του έργου δεν είναι αποτέλεσμα της έμπνευσης των Μουσών, αλλά προϊόν της

προσωπικής έρευνας του Ηροδότου, ο οποίος ταξίδεψε σε διάφορα μέρη, αναζήτησε και συγκέντρωσε ο ίδιος το υλικό του, το οποίο και παρουσιάζει στο συγκεκριμένο έργο.

- ➔ *όσα πραγμάτωσε το ανθρώπινο γένος – έργα μεγάλα και αξιοθαύμαστα:* το έργο του Ηροδότου δεν είναι μόνο ελληνική ή περσική ιστορία. Αγκαλιάζει γενικά το ανθρώπινο γένος και όσα αυτό πραγματοποίησε, όλους σχεδόν τους λαούς του τότε γνωστού κόσμου. Ήδη οι δύο αυτές φράσεις φανερώνουν την **ευρύτητα του περιεχομένου του έργου του** και των ενδιαφερόντων του, ιδιαίτερα μάλιστα αν λάβουμε υπόψη μας τη διττή σημασία που έχει η λέξη «έργα» μέσα στην *Ίστορίην* του Ηροδότου: α) θαυμαστά ανθρώπινα επιτεύγματα, β) σημαντικές πολεμικές συγκρούσεις και πολεμικά κατορθώματα.
- ➔ *άλλα Ελλήνων και άλλα βαρβάρων επιτεύγματα:* ο Ηρόδοτος παρουσιάζει τους βαρβάρους σε ισοτιμία με τους Έλληνες, καθώς θεωρεί πως και αυτοί έχουν να επιδείξουν αξιόλογα και θαυμαστά έργα, δείχνοντας έτσι την **αμερόληπτη και αντικειμενική** στάση του, στοιχείο απαραίτητο για έναν ιστορικό. Είναι επίσης φανερή η **καθολική εποπτεία** της ελληνοπερσικής σύγκρουσης, καθώς ο Ηρόδοτος δεν γράφει από τη σκοπιά ενός λαού.
- ➔ *ποια ήταν η αιτία που πολέμησαν ο ένας τον άλλο:* στη φράση αυτή είναι φανερή η πρόθεση του Ηροδότου να **αναζητά την αιτία** των ιστορικών γεγονότων.
- ➔ *Όσο για μένα, δε σκοπεύω να μιλήσω γι' αυτά, αν έτσι έγιναν ή κάπως αλλιώς:* ο Ηρόδοτος παραθέτει τις απόψεις των Περσών σχετικά με την αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων-βαρβάρων. Ο ίδιος όμως εκφράζει τη δυσπιστία του γι' αυτές και διαφοροποιείται. Η απόρριψη αυτή των μυθικών αιτιών της σύγκρουσης Ελλήνων και βαρβάρων και η αναζήτηση άλλων που μπορούν να ελεγχθούν κριτικά φανερώνουν τον **ορθολογισμό** του Ηροδότου, που εντάσσεται στην ιωνική του παιδεία. Χωρίς λοιπόν να εκφέρει τη γνώμη του γι' αυτές τις εκδοχές, προχωράει στη διατύπωση της δικής του τεκμηριωμένης άποψης, που είναι προϊόν της προσωπικής του έρευνας, σύμφωνα με την οποία ο Κροίσος και η ενέργειά του να υποδουλώσει τους Έλληνες της Μ. Ασίας ήταν η αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων-βαρβάρων. Μ' αυτό τον τρόπο ο Ηρόδοτος εγκαταλείπει τον μυθικό κόσμο και εγκαινιάζει την επιστημονική ιστοριογραφία.

Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΩΣ ΑΦΗΓΗΤΗΣ

- ➔ Οι περσικές εκδοχές για την αιτία της έχθρας Ελλήνων-βαρβάρων δίνονται από τον Ηρόδοτο σε **πλάγιο λόγο**, προκειμένου να τονιστεί ότι όλα αυτά τα άκουσε

από Πέρσες και δεν είναι προϊόν ελέγχου και προσωπικής έρευνας. Έμμεσα λοιπόν δηλώνει τη δυσπιστία του προς αυτές τις εκδοχές και την απόσταση που κρατά απ' αυτές. Επιπλέον χρησιμοποιώντας τον πλάγιο λόγο αντιπαράβλλει τις περσικές αυτές εκδοχές με την ιστορική αιτιολόγηση της έχθρας Ελλήνων-βαρβάρων, την οποία εκθέτει στη συνέχεια σε ευθύ λόγο και σε α' πρόσωπο (λένε – τον άνθρωπο όμως που προσωπικά πιστεύω, 15).

- ➔ Η **αφηγηματική και περιγραφική ικανότητα** του Ηροδότου είναι φανερή στη συγκεκριμένη ενότητα, ιδιαίτερα στην εξιστόρηση της αρπαγής της Ιώς από Φοίνικες εμπόρους, που χαρακτηρίζεται από **παραστατικότητα** και **ζωντάνια**.
- ➔ Στην περσική εκδοχή για την αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων και βαρβάρων παρουσιάζεται το **μοτίβο¹ της αρπαγής γυναικών** (με τη θέληση ή χωρίς τη θέλησή τους), που προέρχεται από τον χώρο του μύθου και το συναντάμε με διάφορες παραλλαγές και στη δημοτική μας ποίηση (π.χ. η αρπαγή της γυναίκας του Διγενή στα ακριτικά τραγούδια). Καθώς φαίνεται, στα πρώτα στάδια οργάνωσης του κοινωνικού βίου αποτελούσε έναν τρόπο σύναψης γάμου, που συνδεόταν είτε με τη διαδικασία «δοκιμασίας» του υποψήφιου γαμπρού είτε με άλλα έθιμα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

560 π.Χ. Ο Κροΐσος βασιλιάς της Λυδίας (η βασιλεία του διαρκεί μέχρι το 546 π.Χ.)

555 π.Χ. Οι Έλληνες των μικρασιατικών παραλίων υποτελείς του Κροΐσου.

1. Με τον όρο **μοτίβο** στη λογοτεχνία εννοούμε ένα στερεότυπα επαναλαμβανόμενο θέμα ή στερεότυπα επαναλαμβανόμενος φραστικούς τύπους (π.χ. *Μια φορά κι έναν καιρό...*: η φράση με την οποία αρχίζουν συνήθως τα παραμύθια).

Απαντήσεις στις Ερωτήσεις – Διαθεματικές Ασκήσεις

1. Στο προοίμιο ο συγγραφέας συστήνεται, παρουσιάζει το περιεχόμενο του έργου του και παίρνει θέση σε σχέση με όσα λένε οι Πέρσες και οι Φοίνικες. Να εντοπίσετε και να σχολιάσετε τα αντίστοιχα χωρία.

Ηροδότου Αλικαρνασσία· μ' αυτή τη φράση ο συγγραφέας συστήνεται στην αρχή του προοιμίου, δηλώνοντας το όνομα και την καταγωγή του. Είναι χαρακτηριστικό πως η αυτοπαρουσίασή του δεν γίνεται σε ονομαστική πτώση και α' πρόσωπο αλλά σε γενική πτώση. Έτσι, δίνεται έμφαση στο περιεχόμενο του έργου, ενώ συγχρόνως δίνεται η εντύπωση ότι ο συγγραφέας κρατά κάποια απόσταση, μένει ουδέτερος σε όσα παρουσιάζει.

*Το περιεχόμενο του έργου του δηλώνεται με τις φράσεις: *όσα πραγμάτωσε το ανθρώπινο γένος – έργα μεγάλα και αξιοθαύμαστα, άλλα Ελλήνων και άλλα βαρβάρων επιτεύγματα – ποια ήταν η αιτία που πολέμησαν ο ένας τον άλλο.* Από τα παραπάνω γίνεται ήδη φανερό η ευρύτητα του περιεχομένου του έργου, αλλά και η πρόθεση του Ηροδότου να αναζητά την αιτία των ιστορικών γεγονότων. Χαρακτηριστική είναι και η ισότιμη μεταχείριση Ελλήνων και βαρβάρων που φανερώνει την αντικειμενικότητα του συγγραφέα και την καθολική εποπτεία της σύγκρουσης Ελλήνων-βαρβάρων.*

*Στη συνέχεια ο Ηρόδοτος αναφέρει τις απόψεις Περσών και Φοινίκων σχετικά με την αιτία της σύγκρουσης αυτής. Τις παραθέτει όμως χωρίς να τις σχολιάσει και εκφράζοντας έμμεσα τη δυσπιστία του γι' αυτές, διαφοροποιείται παρουσιάζοντας τη δική του τεκμηριωμένη άποψη, που είναι προϊόν της προσωπικής του έρευνας: *Όσο για μένα, δε σκοπεύω να μιλήσω γι' αυτά, αν έτσι έγιναν ή κάπως αλλιώς, τον άνθρωπο όμως που προσωπικά πιστεύω ότι πρώτος άρχισε τις αδικοπραγίες εναντίον των Ελλήνων, αυτόν θα καταδείξω.**

2. Να καταγράψετε τα έθνη που αναφέρει ο Ηρόδοτος στο προοίμιο και να σημειώσετε στο χάρτη (σ. 41) τα ταξίδια τους, με διαφορετικό για κάθε έθνος χρώμα. Τι μπορούμε να συμπεράνουμε για τις δραστηριότητές τους;

Ο Ηρόδοτος στο προοίμιό του αναφέρει τα ακόλουθα έθνη:

Έλληνες, Φοίνικες, Αιγύπτιοι, Ασσύριοι, Κόλχοι, Τρώες, Λυδοί, Σύριοι, Παφλαγόνες, Κιμμέριοι.

Για τους Φοίνικες αναφέρεται στο κείμενο πως ήρθαν στην Αν. Μεσόγειο από τον Περσικό κόλπο (στο κείμενο αναφέρεται η Ερυθρά θάλασσα, που στον Ηρόδο-

το όμως μπορεί να δηλώνει εκτός από την Ερυθρά θάλασσα, τον Περσικό κόλπο και τον Ινδικό ωκεανό) και επιδόθηκαν αμέσως σε ταξίδια σε μακρινούς τόπους και στο εμπόριο, μεταφέροντας εμπορεύματα από την Αίγυπτο και την Ασσυρία σε διάφορα μέρη, κυρίως όμως στο Άργος. Για τους Έλληνες αναφέρεται ότι Κρήτες μάλλον έφτασαν στην Τύρο της Φοινίκης απ' όπου άρπαξαν την κόρη του βασιλιά Ευρώπη, ενώ οι Έλληνες που έλαβαν μέρος στην Αργοναυτική εκστρατεία έφτασαν στην Κολχίδα. Οι Έλληνες επίσης εκστράτευσαν στην Τροία και κυριέψαν την πόλη, ενώ Αιολείς, Ίωνες και Δωριείς αποίκισαν τα μικρασιατικά παράλια. Για τους Τρώες αναφέρεται ότι ο Αλέξανδρος, γιος του βασιλιά Πριάμου, ήρθε στην Ελλάδα και άρπαξε την Ελένη. Όσον αφορά τους Πέρσες στη φράση *Γιατί οι Πέρσες θεωρούν κτήμα τους την Ασία και τους βάρβαρους λαούς που την κατοικούν* γίνεται φανερή η επεκτατική τους πολιτική. Για τους Λυδούς αναφέρεται πως ο βασιλιάς τους Κροίσος υποδούλωσε τις ελληνικές πόλεις στη Μ. Ασία. Τέλος, για τους Κιμμέριους (οι οποίοι από τη χερσόνησο της Κριμαίας ήρθαν στην Ασία, διωγμένοι από τους Σκύθες) αναφέρεται πως έκαναν ληστρικές επιδρομές στις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας.

Σε γενικές γραμμές οι δραστηριότητές τους περιλαμβάνουν: το εμπόριο, την πειρατεία, τις ληστρικές επιδρομές και τις πολεμικές συγκρούσεις για αρπαγή αγαθών, εκμετάλλευση πηγών πλούτου ή επέκταση της κυριαρχίας τους γενικότερα.

3. Ο Ηρόδοτος στο προοίμιό του χρησιμοποιεί τη λογική για να εξηγήσει τα γεγονότα και την ανθρώπινη συμπεριφορά, και όχι υπερφυσικές, μυθολογικές δυνάμεις, γι' αυτό και μπορεί να χαρακτηριστεί «ορθολογιστής». Να εντοπίσετε τα σημεία στα οποία στηρίζεται αυτή η άποψη.

Ο ορθολογισμός του Ηρόδοτου φαίνεται στ' ακόλουθα σημεία:

- Στις περιπτώσεις αρπαγής της Ιώς και της Ευρώπης ο ιστορικός δεν αναφέρει τις παραλλαγές που ήταν διαδεδομένες στην Ελλάδα· δηλαδή ότι η Ιώ βρέθηκε στην Αίγυπτο εξαιτίας της ένωσής της με τον Δία και της καταδίωξής της από τη ζηλιάρα Ήρα, και ότι την Ευρώπη άρπαξε από τη Φοινίκη ο Δίας μεταμορφωμένος σε ταύρο. Αντίθετα, οι υπερφυσικές, μυθικές εξηγήσεις αντικαθίστανται με άλλες λογικές: η Ιώ βρέθηκε στην Αίγυπτο είτε γιατί, σύμφωνα με την περσική εκδοχή, την άρπαξαν οι Φοίνικες (οι αρπαγές γυναικών ήταν την εποχή εκείνη συνηθισμένο φαινόμενο) είτε, σύμφωνα με τη φοινικική εκδοχή, γιατί η ίδια έφυγε με τη θέλησή της, επειδή είχε μείνει έγκυος – την Ευρώπη άρπαξαν Κρήτες (γνωστοί κατά τη μινωική εποχή για τη θαλασσοκρατορία τους και τις ληστρικές επιδρομές τους).

- Αφού παραθέσει την άποψη των Περσών για την αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων-βαρβάρων, στη συνέχεια εκφράζει τη δυσπιστία του γι' αυτή και παρουσιάζει τη δική του τεκμηριωμένη άποψη, που είναι προϊόν της προσωπικής του έρευνας. Απορρίπτει λοιπόν τα μυθικά αίτια της σύγκρουσης αυτής και αναζητά άλλα που μπορούν να τεθούν σε κριτικό έλεγχο.

4. έβγαζαν και πουλούσαν τα εμπορεύματά τους [...] μας λέει ο Ηρόδοτος, ενώ στην Οδύσσεια (ο 415-416) ακούμε από τον Εύμαιο: τότε ήρθαν Φοίνικες θαλασσοξακουσμένοι / κλέφτες, παιγνίδια φέροντας χιλιάδες στο καράβι. (α) Να αποδώσετε τις δύο σκηνές γράφοντας ένα σύντομο κείμενο. (β) Να συζητήσετε στην τάξη σας για τις μορφές που έχει σήμερα το εμπόριο και να αναζητήσετε επιβιώσεις παλαιότερων μορφών δίπλα στις σύγχρονες.

- α. Στον Ηρόδοτο οι Φοίνικες έχουν αγκυροβολήσει στο λιμάνι του Άργους. Βγάζουν έξω και απλώνουν τηνπραμάτεια τους για να την πουλήσουν. Και τι δεν έχουν φέρει από την Αίγυπτο και την Ασσυρία! Μέταλλα, υφάσματα πολυτελείας, ενδύματα, κοσμήματα, σκευή, παιχνίδια... Η άφιξή τους μαθεύτηκε και κόσμος αρχίζει να κατηφορίζει στο λιμάνι για να δει και να αγοράσει, κυρίως γυναίκες. Όμως οι Φοίνικες είναι γνωστοί για την πλούσιαπραμάτεια τους αλλά και για την κλεψιά τους. Έτσι, ενώ έχουν σχεδόν ξεπουλήσει όλη τηνπραμάτεια τους κι ο κόσμος έχει πια αραιώσει, ορμούν σε κάποιες γυναίκες που στέκονται προς την πρύμη του καραβιού, καταφέρνουν ν' αρπάξουν κάποιες απ' αυτές, ανάμεσά τους και τη βασιλοπούλα, τις βάζουν στο καράβι κι αμέσως ανοίγουν πανιά για την Αίγυπτο.
- β. Σήμερα το εμπόριο έχει διάφορες μορφές. Τα εμπορεύματα μεταφέρονται με τα διάφορα μέσα μεταφοράς: φορτηγά, τρένα, πλοία, αεροπλάνα από τον τόπο ή τη χώρα παραγωγής τους στον τόπο πώλησής τους. Υπάρχουν επίσης καταστήματα όπου διαθέτουν προς πώληση το καθένα συγκεκριμένα προϊόντα. Μια νέα μορφή εμπορίου είναι και το ηλεκτρονικό εμπόριο, που διεξάγεται μέσω του διαδικτύου σε συνδυασμό με ταχυδρομικές υπηρεσίες. Ακόμα και σήμερα όμως εξακολουθούν να επιβιώνουν κάποιες παλιότερες μορφές εμπορίου, όπως οι διάφορες εμποροπανηγύρεις που γίνονται με αφορμή θρησκευτικών εορτών ή άλλων εκδηλώσεων και τα παζάρια (λαϊκές αγορές).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συμπληρώστε τα κενά, συνοψίζοντας όσα μάθατε στην ενότητα αυτή:

Στο κυρίως προοίμιο ο συγγραφέας παρουσιάζει τον εαυτό του και το περιεχόμενο και σκοπό του έργου του. Τα θέματα που θα πραγματευτεί στο έργο του ο Ηρόδοτος είναι: *όσα πραγματοποίησε το ανθρώπινο γένος, μεγάλα και αξιοθαύμαστα έργα Ελλήνων και βαρβάρων και την αιτία για την οποία πολέμησαν μεταξύ τους Έλληνες και βάρβαροι.*

Ο σκοπός του έργου του, σύμφωνα με τον συγγραφέα, είναι να μη σβήσουν από τη μνήμη των ανθρώπων αυτά τα έργα.

Σύμφωνα με τους Πέρσες, αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων-Περσών ήταν οι αρπαγές γυναικών και κυρίως η άλωση της Τροίας, απόρροια της αρπαγής της Ελένης.

Ο Ηρόδοτος θεωρεί ότι αιτία της σύγκρουσης ήταν η υποδούλωση από τον Κροίσο των ελληνικών πόλεων στη Μικρά Ασία.

Απάντηση στην ερώτηση για το παράδειγμα κείμενο

Αφού διαβάσετε ξανά το κυρίως προοίμιο του Ηροδότου και τα προοίμια του Εκαταίου και του Θουκυδίδη που σας δίνονται, να σημειώσετε ποια είναι τα κοινά στοιχεία και στα τρία προοίμια. Αυτά τα στοιχεία υπήρχαν στο προοίμιο της Οδύσσειας;

Κοινά σημεία:

- Και στα τρία προοίμια κάθε συγγραφέας δηλώνει αρχικά το όνομα και τον τόπο καταγωγής του (*Ο Εκαταίος ο Μιλήσιος, Ηροδότου Αλικαρνασσεά, Ο Θουκυδίδης ο Αθηναίος*)· ο Εκαταίος και ο Θουκυδίδης αναφέρουν το όνομά τους σε ονομαστική πτώση, ενώ ο Ηρόδοτος σε γενική.
- Και στα τρία προοίμια δηλώνεται το θέμα του έργου (Εκαταίος: γεγονότα – Ηρόδοτος: όσα πραγματοποίησαν οι άνθρωποι, μεγάλα και θαυμαστά έργα Ελλήνων-βαρβάρων, η αιτία της μεταξύ τους σύγκρουσης – Θουκυδίδης: ο πόλεμος Αθηναίων-Πελοποννησίων).
- Και στα τρία προοίμια οι συγγραφείς χρησιμοποιούν για τον εαυτό τους το γ' πρόσωπο· μόνο ο Εκαταίος, ενώ στην αρχή χρησιμοποιεί κι αυτός το γ' ενικό (λέει), στη συνέχεια μιλάει σε α' πρόσωπο (εξιστορώ...).

Στο προοίμιο της *Οδύσσειας* απουσιάζει η αναφορά στο όνομα και την καταγωγή του ποιητή (η έμπνευσή του προερχόταν από τη Μούσα), υπάρχει όμως η αναφορά στο θέμα του έπους (ο περιπετειώδης νόστος του Οδυσσέα).

Συμπληρωματικές ερωτήσεις*

1. Να συγκεντρώσετε τα στοιχεία του προοιμίου που προσδιορίζουν τη μέθοδο του Ηρόδοτου.
2. Ο Ηρόδοτος δεν γράφει από τη σκοπιά ενός λαού ή μιας ομάδας αλλά από καθολική σκοπιά. Σε ποια σημεία του προοιμίου επιβεβαιώνεται η άποψη αυτή;
3. Με τη βοήθεια του χάρτη της σελ. 41 του σχολικού βιβλίου και ένα σύγχρονο χάρτη να εντοπίσετε ποια σύγχρονα κράτη αντιστοιχούν στις αρχαίες χώρες όπου κατοικούσαν τα έθνη που αναφέρει ο Ηρόδοτος.

* Οι απαντήσεις στις Συμπληρωματικές ερωτήσεις βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.